

1. Podmienky realizácie programu VSRD

Ak sa zameriame na začiatok aktívnej a cieľavedomej práce s dieťaťom, často nevieme kde začať. Jedným z prvých krokov, ktoré musíme podniknúť je návrh programu VSRD.

Tento návrh vnímame ako komplexnú činnosť, teda definovanie cieľov programu VSRD a zameranie výchovno – vzdelávacích pôsobenia, spôsobu overovania naplňovania cieľov a meranie efektivity programu VSRD. Ide o návrh organizácie jednotlivých aktivít v čase a priestore, ich praktického zamerania a spôsobu naplnenia, s konkrétnymi nástrojmi na overovanie splnenia cieľov, ktoré sme si stanovili. K tomu je potrebný dôsledný výber metód a techník, ktoré hodláme použiť, pričom vo vzdelávaní detí postupujeme od všeobecného ku konkrétnemu a od jednoduchého k zložitému.

Pod pojmom program VSRD teda rozumieme súbor aktivít s presne určeným cieľom, ktorý je realizovaný systematicky a za určených pravidiel.

V práci s deťmi v ranom veku musíme prihliadať na viacero faktorov, ktoré ovplyvňujú proces rozvoja a učenia sa. Preto sa v nasledujúcom texte budeme venovať jednotlivým zložkám ranej starostlivosti a vzdelávania detí z marginalizovaného prostredia. Úlohou je pritom prezentovať informácie potrebné na realizáciu programu VSRD, ktoré poukážu na význam jednotlivých zložiek daného procesu. Programy VSRD daného typu sú realizované v neformálnom prostredí komunitných centier (KC), nízkoprahových sociálnych služieb pre deti a rodinu (NSSDR), alebo v priestoroch zabezpečených obcou, či rôznych občianskych združení (OZ). Rovnako sú však vykonávané v rodinnom prostredí samotných detí, na ihriskách, v parkoch, na ulici, teda v prirodzenom prostredí prijímateľov danej služby. Jednou z ich špecifických charakteristík je nízkoprahovosť, teda poskytovanie služieb v čo najprirodzenejšom prostredí a to bez vytvárania vysokých nárokov na finančné, psychologické, časové, fyzické alebo technické aspekty zapojenia sa do programu¹.

Vonkajšie podmienky realizácie programu VSRD

Prostredie, kde sa realizujú aktivity so zámerom podporiť dieťa v jeho plnohodnotnom vývine, rozvoji a učení, by malo vytvárať podmienky pre celkovú duševnú i telesnú pohodu dieťaťa. Toto prostredie musí pozitívne ovplyvňovať osobnosť dieťaťa, pričom dôležité je najmä z hľadiska uspokojovania psychických, sociálnych a fyzických potrieb dieťaťa. Pojem prostredie, chápeme v užšom význame tohto slova. V kontexte programov VSRD sa zameriavame na prostredie vo význame konkrétneho miesta a času, čiže reflektujeme na fyzický priestor – miesto, kde realizujeme jednotlivé aktivity s deťmi a čas výkonu týchto aktivít. V samotnom prostredí sa nachádza viacero významných faktorov a v nasledujúcej časti sa zameriame na niektoré z nich.

---

¹ Pozri bližšie: Charakteristika NPDM (online) <http://nizkoprah.sk/>

- Bezpečnosť – v priestore by nemali byť ostré a nebezpečné predmety, ostré rohy či sklenené plochy bez označenia. Priestor na aktivitu by mal spĺňať hygienické štandardy, disponovať toaletou a dieťa by ho malo v danom priestore cítiť dobre a vítané.
- Pohodlie – na mieste výkonu programu VSRD by mala byť dostatočne svetelná, priestorová a zvuková pohoda (príliš tmavé, preplnené alebo hlučné prostredie znižuje pozornosť dieťaťa a vyvoláva v ňom negatívny stres, čo je prirodzená prekážka v učení). Dieťa by malo byť na pohodlnom mieste, kde môže sedieť i ležať, s primeranými priestorovými a ergonomickými dispozíciami (napr. stoličky a stoly podľa veku dieťaťom, lôžka pre každé dieťa pod.).
- Podnetnosť – v aktivitách, ale i v samotnom priestore na výkon aktivity, by mali byť podmetovo atraktívne stimuly, ktoré dieťa dokáže zaujať a vtiahnuť do samotnej aktivity. Technické pomôcky, ako hračky, kocky, knižky atď., by mali byť primerané veku a ich materiálové spracovanie musí napĺňať potreby bezpečnej manipulácie.
- Primeraný čas – aktivity realizujeme vo vhodnom čase, kedy je dieťa pripravené na rozvojové a vzdelávacie činnosti. Celý priebeh stretnutia si vopred naplánujeme a nezabúdame pri tom na vyvážené striedanie aktivít (v zmysle striedania hry a učenia), ale i na to, aby dieťa malo priestor na potrebný oddych a činnosti životosprávy.

Ako príklad z praxe môžeme použiť aktivity komunitných centier z lokality Žiar nad Hronom, kde v záujme naplnenia daných faktorov poskytovali služby podpory rozvoja detí v ranom veku nie len ambulatnou, ale i terénnou formou. Vzďialenosť KC a nedostatok vhodného priestoru v komunite nasmeroval zamestnancov KC k výkonu práce v prirodzenom prostredí prijímateľov služieb, teda samotných detí z vylúčených spoločenstiev. Činnosť zamestnancov KC prebiehala v slede aktivít, ktorými bola:

---

1. **Príprava na stretnutie - výber konkrétnych metód a techník, hier a pomôcok.**
  2. **Návšteva v komunite, stretnutie s rodičmi, určenie pravidiel zapojenia a spolupráce.**
  3. **Sprevádzanie detí na miesto realizácie aktivity.**
  4. **Realizácie aktivít v zmysle programu VSRD.**
  5. **Sprevádzanie detí späť k rodičom a informovanie rodiny o zapojení detí.**
  6. **Vyhodnotenie aktivity a naplnenia cieľov, diskusia o progrese a saturácií potrieb jednotlivých detí.**
-

Vnútorne podmienky na strane dieťaťa

Prežívanie dieťaťa, jeho osobnostné nastavenie a predispozície, ovplyvňujú učenie sa detí vo významnej miere a nesmieme na ne zabúdať. Ide najmä o individuálnu štruktúru osobnosti dieťaťa, ktorá zahŕňa niekoľko dôležitých komponentov s významnými premennými, ako je výkonnosť, kontaktovosť, motivácia atď. Z pohľadu realizácie programu VSRD sa javí ako dôležitá práve výkonnosť, ktorá je podmienkou efektívneho učenia a patria do nej inteligencia,

koncentrácia, nadanie, kreativita a pamäť². Výkonnosť detí z prostredia marginalizovaných komunit bola skúmaná z mnohých aspektov a nízka výkonnosť týchto detí sa podpisuje pod nízku mieru úspešnosti v meraní školskej spôsobilosti³, ako i nízku školskú úspešnosť⁴.

Pre dosiahnutie školskej spôsobilosti je potrebný rozvoj reči, jazyka a komunikácie. Dieťa by malo ovládať pravo - ľavú a priestorovú orientáciu. Dôležitá je zraková a sluchová percepcia, motorika a grafomotorické zručnosti, ako i matematické schopnosti⁵. Tieto kompetencie dieťaťa patria k najčastejším oblastiam programov VSRD v predškolskom veku a potrebnosť realizácie intervencií v danom veku je pre deti nezapojené do predškolského vzdelávania stále veľmi vysoká.

Každé dieťa je jedinečné a individuálne, jeho kompetencie sú iné a preto by sme mali rešpektovať i tempo učenia, ktoré mu najviac vyhovuje. Jeho osobnostná výbava, kompetencie a charakteristiky ho determinujú v rozvoji a učení sa, preto ich musíme poznať a prihliadať na ne. V plánovaní aktivít však nesmieme zabúdať i na vrodené predispozície dieťaťa, ktoré majú veľký vplyv na jeho vývin a vývoj kľúčových orgánov a ich funkciu. Dedičnosť je z hľadiska segregácie a lokálnej izolácie pri výbere potenciálneho partnera v prostredí marginalizovaných komunit rizikovým faktorom, ktorý má za následok značnú mieru rizika inbreedingu na úrovni širšej rodiny⁶. Tento fenomén sa spolu s ďalšími rizikovými faktormi podpisuje pod genetické poruchy plodu v prenatalnom období. Znevýhodnené prostredie je vo všeobecnosti poznačené nedostatkom, a to i bazálnych a pre človeka v 21. storočí zásadných vecí, ako je čistá voda a vzduch, dostatok jedla a pestrá strava, alebo prístup k zdravotnej starostlivosti. Deficity nájdeme v oblastiach ako je ochrana plodu pred vplyvom sociálno- patologických javov, či vysokej miere stresu. Rovnako je dôležité vnímať i socio-ekonomické a kultúrne faktory, ktoré sú podstatné v genderových a tolových vzťahoch, ale aj v ďalších etapách života dieťaťa, nakoľko sú kľúčové v oblasti hodnôt, vzorov správania a svetonázoru.

Príklad z praxe: Zamestnanci KC na Spiši sa v záujme podpory vývinu dieťaťa zamerali na nutrične a energeticky vyváženú stravu matky. Realizovali aktivity spojené so vzdelávaním, nácvikom a materiálnymi darmi na báze doplnkov stravy. Tento program bol realizovaný s podporou donorov a bol súčasťou cielených intervencií na podporu zdravotného stavu matiek a detí z prostredia marginalizovaných komunit.

---

² Učíte sa správnym spôsobom? (online) <https://www.csppke.sk/sk/2017/05/23/ucite-sa-spravnym-sposobom/>

³ KUNDRÁTOVÁ, B.: Diagnostika detí zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia (online) <file:///C:/Users/bartosro/Downloads/priloha-3-293.pdf.pdf>

⁴ Ballová Mikušková E.: Dopad sociálne znevýhodneného prostredia na výkon detí v škole (online) http://www.kpg.pf.ukf.sk/publikacie/aspekty_educacie.pdf

⁵ Guziová, K., Ďuríková, E.: STIMULAČNÝ PROGRAM PRE DETI OD PIATICH DO SIEDMICH ROKOV. (online) http://npsov.mpc-edu.sk/files/articles/riaditelia-ms/Stimula%C4%8Dn%C3%BD%20program%20pre%20deti%20od%205%20do%207rokov_1507721375.pdf

⁶ Bartošovič, I., Ladislav Hegyi, L.: Zdravotné problémy rómskeho etnika. Lekársky Obzor 4/2010. (online) <http://www.lekarsky.herba.sk/index.php/lekarsky-obzor-2010/42-lekarsky-obzor-4-2010-/377-zdravotne-problemy-romskeho-etnika.html>